

Globalizace a restrukturalizace měst

Luděk Sýkora

Anthony Giddens

The Consequences of Modernity

„Každý, kdo v současnosti zkoumá města v jakékoliv části světa, si je vědom toho, že **dění v libovolné městské čtvrti může být ovlivněno faktory, jejichž původ je nezbytné hledat v místech velmi vzdálených od studované lokality**“.

Doreen Massey

power-geometry and a progressive sense of place

„Místo toho, abychom lokalitu viděli jako území vymezené hranicemi, měli bychom ji vnímat jako **součást rozsáhlé sítě sociálních vztahů a zkušeností**, z nichž většina je vytvářena v mnohem **rozsáhlejším měřítku než představuje lokalita samotná**, ať je jí ulice, region nebo celý kontinent. Takový přístup nám umožní vidět lokalitu **propojenou s okolním světem integrující prvky globální a lokální**.“

Globalizace

- **Globalizace: proces integrace společnosti na celosvětové úrovni**
- Hnacím motorem současné integrace je **globalizace ekonomických aktivit**. Páteří ekonomické globalizace je **integrace řízení a organizace výroby a služeb** na světové úrovni:
  - nadnárodní společnosti
  - globální komoditní/hodnotové řetězce
  - globální produkční sítě

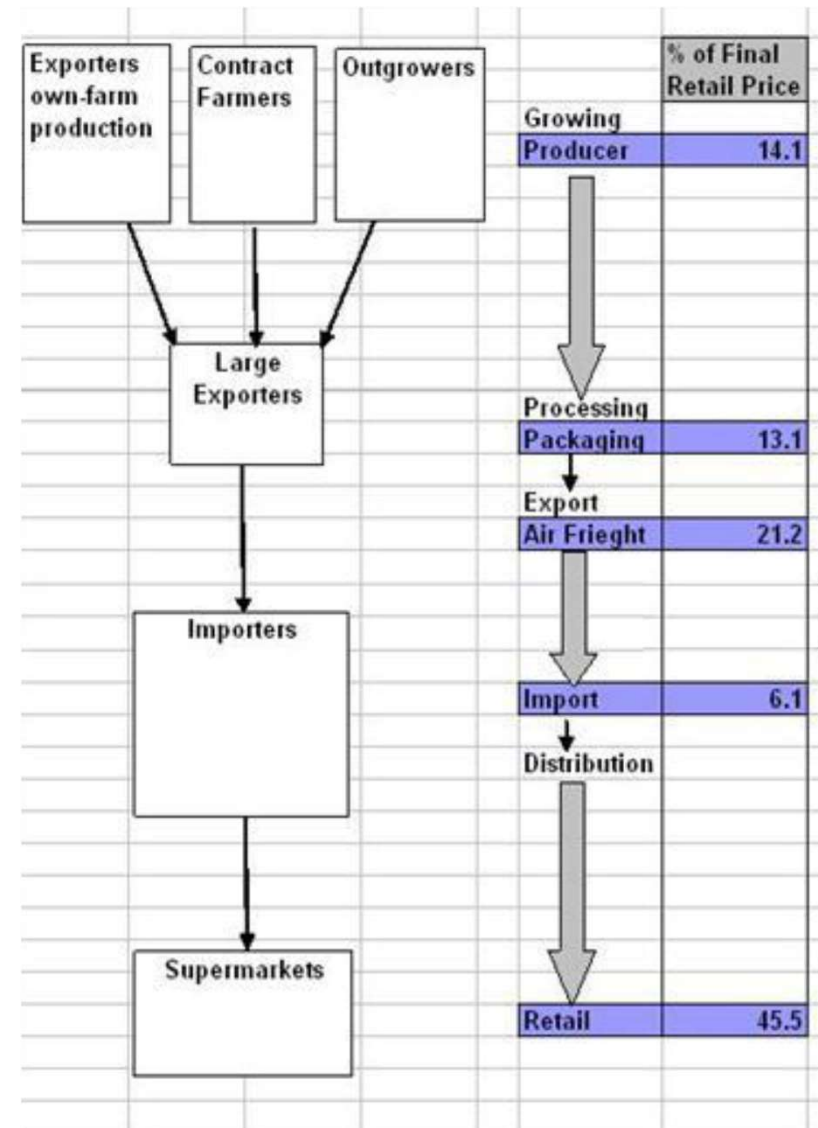
Nadnárodní společnosti - NNS

- **Nadnárodní společnosti** (NNS; v angličtině ‘transnational corporations - TNCs’ nebo ‘multinational corporations - MNCs’) jsou podniky, jejichž některé pobočky nejsou lokalizovány v zemi původu, ale v zahraničí. Pobočky NNS v zahraničí jsou zakládány prostřednictvím **přímých zahraničních investic** (PZI; v angličtině ‘foreign direct investments - FDI’) mateřského podniku formou **akvizice** existující firmy nebo **výstavbou nových provozních kapacit**. NNS mohou vzniknout i na základě **fúze** dvou firem z odlišných zemí původu. Výše uvedené strategie slouží i k expanzi existujících NNS. Specifickou formou je **franchising**.
- Dicken (1992: 47) zdůrazňuje tři významné charakteristiky nadnárodních společností z hlediska globalizace. (1) NNS vyvíjejí ekonomické aktivity na **několika** národních trzích. (2) Mohou tak využívat **odlišností** mezi jednotlivými zeměmi, včetně rozdílů v politických prioritách, regulačních mechanismech a například rozsahu pobídek pro přilákání PZI a NNS. (3) NNS mají vysokou geografickou **flexibilitu** a na měnící se místní podmínky mohou rychle reagovat přesunem svých aktivit do vhodnější lokality v jiné části světa.

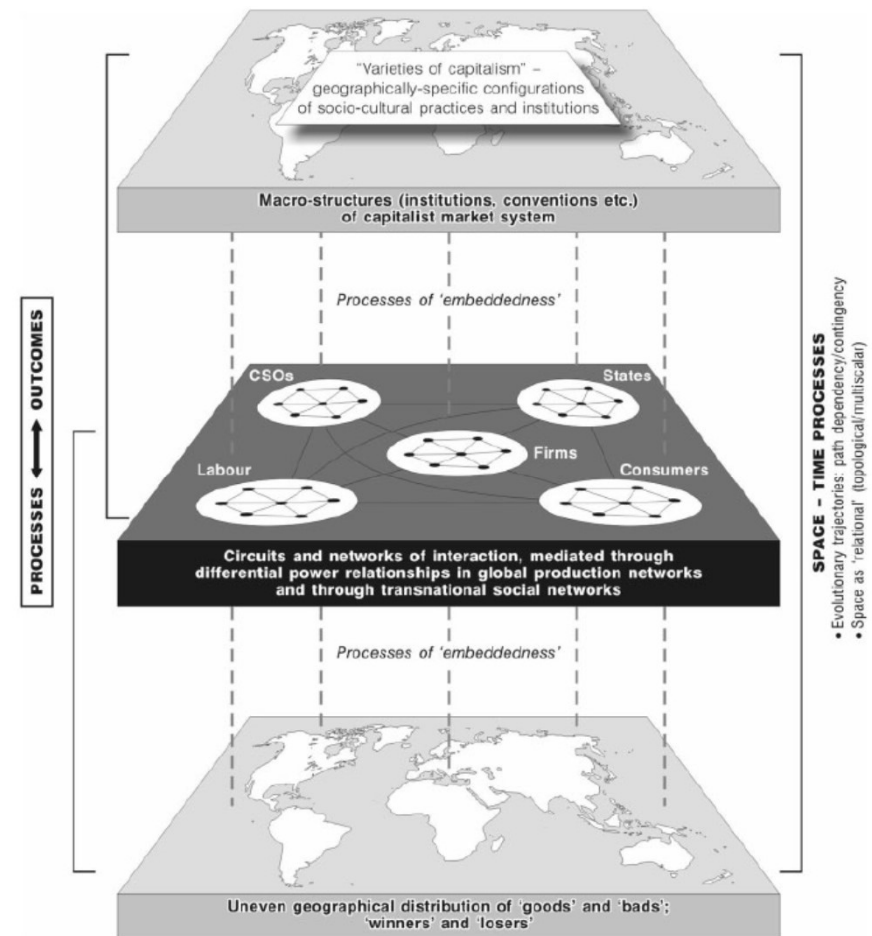
Globální komoditní/hodnotové řetězce

- **komoditní řetězec:** proces výroby a distribuce výrobku složeného ze zdrojů a součástí pocházejících z více míst planety
- **hodnotový řetězec:** způsob rozdělení zisku mezi firmy, jejich části (jejich zaměstnance a akcionáře) a potažmo místa v nichž dochází ke zpracování surovin, výrobě zboží a jeho distribuci

Globální výrobní (produkční) sítě

- **GPN Global Production Networks**
- sítě složené z firem propojených v rámci globálních komoditních /hodnotových řetězců, při zohlednění role dominantních řídicích NNS (včetně vnitrofiremní dělby práce) a řetězců jejich subdodavatelů
- GPN zahrnují i kontextuální faktory národních (a dalších) regulací, trhů práce, spotřebitelských trhů, občanských organizací, ad.

Geografie ekonomické globalizace

- Rozšiřování trhů a ekonomická **organizační provázanost světového jádra**.
- Snižování nákladů přesouváním části výrobního procesu do oblastí s dostatkem levné pracovní síly - **nová mezinárodní dělba práce**, charakterizovaná **koncentrací řízení ve vyspělých oblastech a jednoduchých rutinních činností v semiperiferních oblastech** světa.
- Pro rozvoj a chod globální ekonomiky jsou klíčové **výrobní služby**, např. finančnictví, poradenské a právnícké firmy, firmy na trhu s nemovitostmi, z oblasti reklamy a médií, které se **koncentrují v nejvýznamnějších světových městech** (vytváří **infrastrukturu globální ekonomiky**).
- Globálně organizovaná není jen výroba a výrobní služby, ale **spotřební služby**, zejména maloobchod a také například ubytování i stravování, které vytváří **infrastrukturu globální spotřeby** (obchod přitom do významné míry diktuje podmínky výrobcům).

Makrogeografické důsledky globalizace

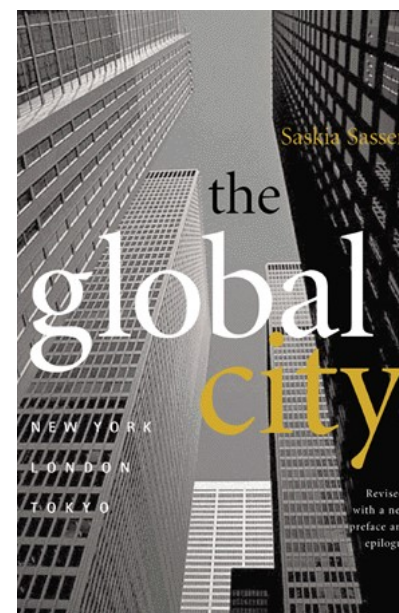
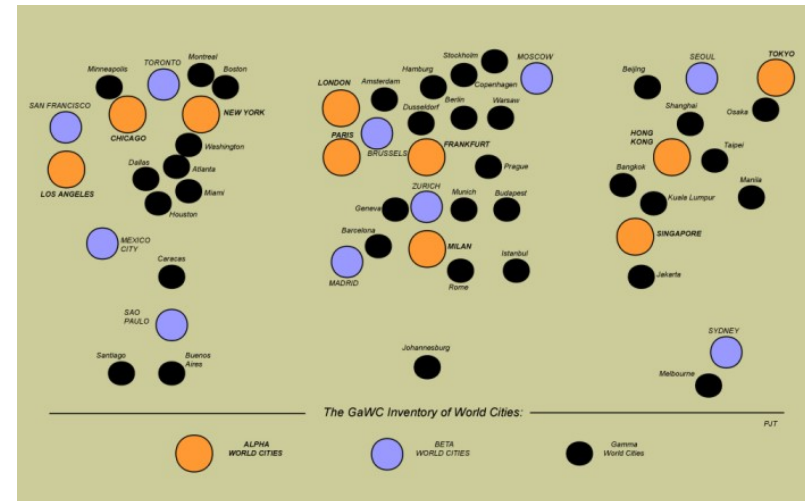

- vytváření **nové hierarchie světových měst**, propojených aktivitami nadnárodních společností v oblasti výrobních služeb
- intenzifikace **ekonomické provázanosti vyspělých zemí**
- **nová prostorová dělba práce** mezi vyspělými zeměmi světového jádra a nově industrializovanými zeměmi světové **semiperiferie**
- **prohlubující se izolace** zemí světové **periferie**

Globální hierarchie měst

Globální x globalizující se města

- **Globální hierarchie měst**
- **Globální města** – města, kde se globalizace utváří a města, sloužící jako řídicí centra v rámci globalizujícího se světa - nejvýznamnější centra s celosvětovou působností (New York, Londýn, Tokio)
- **Globalizující se města** – města ovlivněná procesem globalizace

GLOBALIZING CITIES A NEW SPATIAL ORDER?

Globalizace a restrukturalizace měst

- Proměny globalizujících se měst ovlivňuje několik obecných trendů společenských změn
- **internacionalizace** z hlediska kapitálu a pracovních sil
- **ekonomická restrukturalizace** (deindustrializace a terciarizace)
- **sociální polarizace**
- **postmoderní způsob městského života**
- **deregulace** vlivu veřejného sektoru

Internacionalizace

- Projevuje se především:
  - ve vybraných **ekonomických sektorech**, kde je výrazný podíl firem v zahraničním nebo mezinárodním vlastnictví (např. finančnictví a služby podnikům)
  - při financování, výstavbě, pronájmu a prodeji nových komerčních **nemovitostí** mezinárodního standardu
  - na **trhu práce**, kde se vyčleňuje skupina manažerů a zaměstnanců zahraničních společností, pohybujících se mezi světovými centry.
- Internacionalizace je nejrozvinutější ve městech na nejvyšším stupni světové sídelní hierarchie; ta jsou nazývána **globálními / světovými** městy

Table 2

An inventory of world cities. Cities are ordered in terms of world city-ness values ranging from 12 to 1. World city-ness values produced by scoring 3 for prime centre status, 2 for major centre status and 1 for minor centre status for each of the four services. For rationale of divisions into classes of cities see text.

A. ALPHA WORLD CITIES

12: London, Paris, New York, Tokyo

10: Chicago, Frankfurt, Hong Kong, Los Angeles, Milan, Singapore

B. BETA WORLD CITIES

9: San Francisco, Sydney, Toronto, Zurich

8: Brussels, Madrid, Mexico City, Sao Paulo

7: Moscow, Seoul

C. GAMMA WORLD CITIES

6: Amsterdam, Boston, Caracas, Dallas, Dusseldorf, Geneva, Houston, Jakarta, Johannesburg, Melbourne, Osaka, Prague, Santiago, Taipei, Washington

5: Bangkok, Beijing, Montreal, Rome, Shanghai, Stockholm, Warsaw

4: Atlanta, Barcelona, Berlin, Buenos Aires, Budapest, Copenhagen, Hamburg, Istanbul, Kuala Lumpur, Manila, Miami, Minneapolis, Munich

C. EVIDENCE OF WORLD CITY FORMATION

Ci Relatively strong evidence

3: Athens, Auckland, Dublin, Helsinki, Ho Chi Ming City, Luxembourg, Lyon, Mumbai, New York, Philadelphia, Rio de Janeiro, Tel Aviv, Vienna

Cii Some evidence

2: Abu Dhabi, Almaty, Birmingham, Bogota, Bratislava, Brisbane, Bucharest, Cairo, Cleveland, Cologne, Detroit, Dubai, Guangzhou, Kiev, Lima, Lisbon, Manchester, Montevideo, Oslo, Riyadh, Seattle, Stuttgart, The Hague, Vancouver

Ciii Minimal evidence

Ekonomická restrukturalizace

- **deindustrializace** je do určité míry způsobena novou mezinárodní dělbou práce, při níž dochází k přemísťování některých výrobních a služeb z metropolitních oblastí vyspělých zemí do zemí třetího světa
- hlavním důvodem **růstu výrobních služeb** v největších světových městech je koncentrace řídicích funkcí globální ekonomiky
- globalizující města jsou charakteristická koncentrací ředitelství nadnárodních společností, finančních firem a služeb pro podniky, firem z technologicky nejprogresivnějších ekonomických oborů a příznačná i trhem pro novinky ve světě technologií a módy
- zatímco deindustrializace postihuje většinu velkých měst ve vyspělých zemích, **ne všechna města získávají v rámci globální ekonomiky nové funkce**; ekonomická restrukturalizace má tudíž rozdílný průběh a dopady podle postavení města v rámci globální dělby práce

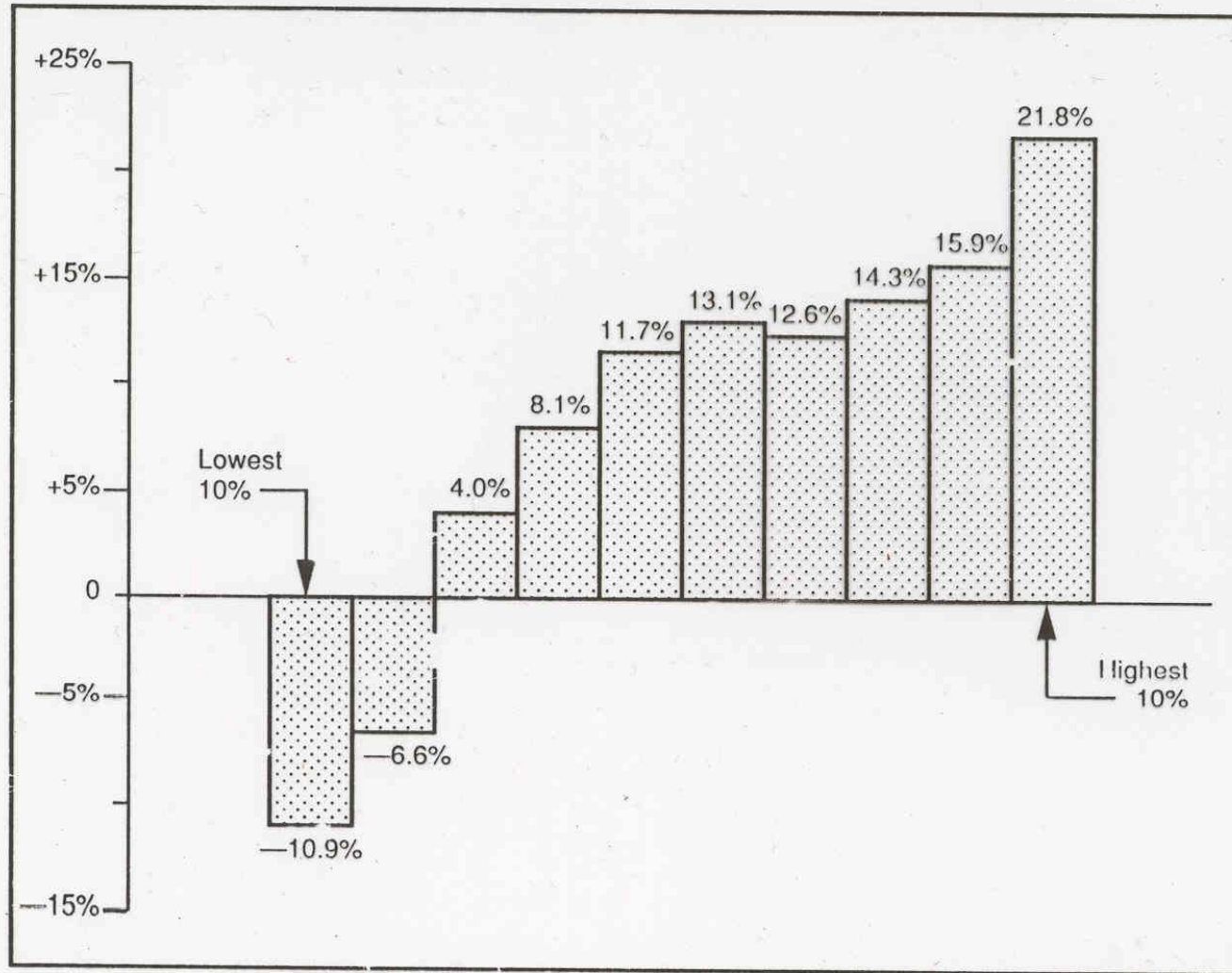
Sociální polarizace

- **expanze bohatých a chudých** a úbytek střední vrstvy obyvatel
- **dopady ekonomické restrukturalizace na trh práce**; roste podíl vedoucích a odborných pracovníků, snižuje se zastoupení pracovních míst s průměrnými mzdami a roste počet špatně placených zaměstnání, občasných zaměstnání s nestálými příjmy a počet nezaměstnaných; trh práce se z hlediska mzdového ohodnocení polarizuje
- sociální polarizaci nelze spojovat pouze se změnami na trhu práce, ale i se **snižující se rolí sociálního státu**
- sociální polarizace se v území **projevuje narůstající segregací chudých a separací bohatých** a utvářením duálních a sociálně i prostorově rozdělených měst

Figure I.2 Rates of Growth of Real Incomes, by Income Decile, New York City: 1977-1986 (1986 dollars) (percent change)

Postmoderní způsob městského života

- **prolínání místních a nadnárodních** kulturních vlivů
- zdůrazňována je **specifičnost místa** a architektury, kterou firmy využívají ke zviditelnění sídel svých ředitelství; kulturní strategie jsou využívány soukromými firmami k posílení jejich vlivu, konkurenceschopnosti a k prezentaci jejich moci; nákupní centra využívají **vizuálních charakteristik** k přilákání lidí
- globalizace přináší určitou **homogenizaci spotřeby** prostřednictvím stejného zboží, nabízeného ve všech koutech planety a zároveň nám umožňuje seznámit se s **rozmanitostí kultur** z různých konců světa; ne všichni obyvatelé globálních měst se však mohou těšit z exotických specialit, nabízených v luxusních restauracích; spotřební chování většiny lidí je omezeno úrovní příjmů a preferencemi, jež jsou reklamou formovány ke standardnímu spotřebnímu chování
- **postmoderní město** je koláží minulosti a přítomnosti, místního a globálního, standardního a specifického, reálného a virtuálního

Politika deregulace

- **mění se vztahy mezi veřejným a soukromým sektorem**
- **místní vlády se snaží přizpůsobit tlakům globální ekonomiky**
- **města mezi sebou soutěží o přilákání nových (zahraničních) investic**
- **politika místního ekonomického rozvoje** podporující soukromý sektor (vytvářením přitažlivého podnikatelského prostředí a poskytováním investičních pobídek), je upřednostňována před výdaji v oblasti sociálních služeb, komunálního bydlení, hromadné dopravy či životního prostředí
- preferovány jsou **flexibilní (ale dílčí) politická rozhodnutí** a jednotlivé rozvojové projekty před celkovým a dlouhodobým plánováním, jehož cílem by byl **udržitelný rozvoj města**
- politika místního ekonomického rozvoje přináší nerovnoměrné rozdělení přínosů a posiluje **nerovnoměrný prostorový rozvoj**

Změny v prostorové struktuře měst

- **řídící ekonomické funkce** spojené s rozvíjející se globalizací se koncentrují v centrech měst a v nově vytvářených **komerčních komplexech** (tzv. *citadely*)
- ve vnějších částech měst a metropolitních regionech se utváří **polycentrická organizace postsuburbánní krajiny**, jež je vedle sekundárních center tvořená novými „**edge cities**“ a „**edgeless cities**“
- nové společenské elity žijí v luxusních bytech nových rezidenčních komplexů vnitroměstských **kondominií**, **gentrifikovaných** čtvrtích a v **uzavřených suburbánních“gated“ komunitách**
- vznikají průmyslovou výrobou opuštěné a dnes nevyužívané zóny (tzv. *brownfields*); pouze některé se daří oživit
- narůstá i podíl **upadajících rezidenčních čtvrtí**
- posilují se **prostorové hranice** mezi světem bohatství a světem chudoby, ať již formou **separace** či **segregace**, zároveň ale roste podíl etnicky smíšených čtvrtí
- **prostorově selektivní rozvoj** zrcadlí moc, vliv a postavení nadnárodních společností a příjmově nejsilnějších skupin obyvatel

Peter Marcuse: město čtvrtí (Quartered City)

---

rezidenční diference

- **luxusní bydlení** v malých enklávách či izolovaných budovách elity z vrcholu společenské (ekonomické, politické, kulturní) hierarchie
  - **gentrifikované město** obývané mladými, zpravidla bezdětnými, malými (jedno či dvoučlennými) domácnostmi profesionálů a manažerů
  - **příměstské čtvrtě rodinných domků a lepší nájemní byty ve vnitřním městě** se střední vrstvou obyvatel
  - **městské čtvrtě chátrajících nájemních domů** obývané obyvatelstvem s nižšími příjmy, často dělnických povolání, výrazný podíl sociálního bydlení
  - **upadající a opuštěné město** čtvrtí chudých, nezaměstnaných a bezdomovců
-

Peter Marcuse: město čtvrtí (Quartered City)

---

ekonomická diferenciacce

- **místa významných rozhodnutí** (prestižní kanceláře, zadní sedadla luxusních limuzín či letadel, kluby milionářů)
- **město výrobních služeb**, mrakodrapy, kanceláře spojené telekomunikačními prostředky do jedné velké (celosvětové) sítě
- **město výroby a služeb**, nejen průmyslová výroba, ale i standardní služby pro obyvatelstvo včetně veřejné správy
- **město manuálně pracujících**, šedé ekonomiky, drobné výroby a skladování, výrobních aktivit imigrantů
- **reziduální (zbytkové) město** s vysokým podílem aktivit černé ekonomiky

Peter Marcuse: město čtvrtí (Quartered City)

---

nové procesy charakterizující současnou prostorovou diferenciaci měst

- **nárůst bezdomovectví**
- **růst určitých čtvrtí**, zejména gentrifikovaných a opuštěných, a **zmenšování se jiných**, např. čtvrtí klasických nájemních domů
- **expanze určitých čtvrtí na úkor jiných** formou vytlačení a nahrazení původního obyvatelstva
- **rostoucí povědomí příslušnosti k určité komunitě a čtvrti**
- **vytváření bariér** mezi jednotlivými částmi měst
- **vláda podporující dělení města** a tak podřazující veřejné zájmy soukromým

Rozvojové lokality v současných metropolích

- *KNOX, P. (1991): The restless landscape: Economic and socio-cultural change and the transformation of Washington, DC. Annals of the Association of American Geographers, 81, s. 181-209.*
- zóny koncentrace „high-tech“ průmyslu
- místa městských festivalů
- polyfunkční rozvojové projekty
- gentrifikované čtvrtě
- příměstské komunity
- památkově chráněná území
- lokality zviditelňující se postmoderní architekturou
- *BEAUREGARD R., HAILA A. (2000): The Unavoidable Continuities of the City. In: Marcuse, P., van Kempen, R. (ed.): Globalizing Cities: A New Spatial Order? Blackwell, Oxford.*
- nábřeží a opuštěné průmyslové zóny

Rozvojové lokality v současných metropolích

- *MARCUSE, P., VAN KEMPEN, R., eds (2000): Globalizing Cities: A New Spatial Order? Blackwell, Oxford, 318 s.*

vybrané lokality rozvoje a úpadku, tzv. tvárné lokality připravené pro rozvoj (soft locations)

- nábřeží (populární pro investory a poptávané zákazníky)
- staré průmyslové oblasti v centrálních lokalitách (očekávané funkční změny)
- brownfieldy (úpadek, bariéry kontaminace, ale také růstový potenciál v případě regenerace)
- území sociálního bydlení (pokračující propad)
- lokality na okraji městského centra (gentrifikace, změna funkčního využití)
- historické struktury (narůstající atraktivita)
- veřejné prostory (privatizace jejich využití a s ní spojené sociální konflikty)

Rozvojové lokality v současných metropolích příměstské oblasti

suburbanizace (sprawl) jako hlavní síla modelující prostorovou organizaci rozsáhlých metropolitních území

- města na okrajích - „edge cities“, (Garreau 1991)
- města bez hranic - „edgeless cities“ (Lang 2003, Lang, LeFurgy 2003)
- postsuburnánní krajina (Teaford 1996, Soja 2000)
- specifickým fenoménem jsou uzavřené hlídané komunity - „gated communities“ (Blakely, Snyder 1997, 1998, Blandy 2006)

